

Анотація. Данилова О.В. Інвестування у створення безпечних умов праці. За результатами дослідження обґрунтовано необхідність посилення уваги охороні здоров'я і безпечним умовам праці працівників через активізацію соціального інвестування в Російській Федерації. В центр великого кола питань, пов'язаних з охороною праці, поставлено проблему ризику нанесення шкоди здоров'ю людини умовами професійної діяльності. В статті аргументовано думку про те, що поліпшення умов праці, зниження травматизму і смертності в результаті нещасних випадків і скорочення числа професійних захворювань, інвестування в розвиток компанії.

Ключові слова: соціальне інвестування, охорона здоров'я, безпечні умови праці, нещасні випадки на виробництві, професійні захворювання.

Summary. Danilova OV Investuvannya at stvorennya bezpechnih minds pratsi. Taking into account results of the research necessity of paying more attention to health protection and safety working conditions of workers by means of social investment activation in Russian Federation is proved. Special stress is made on the problem of prejudice to health of man risk due to conditions of professional activity. In the article the idea is argued that improvement of working conditions, decrease of traumatism and mortality due to misadventures as well as decline of professional illnesses number are in fact additional source of income, investment to company's development. The author proves the necessity of efforts unification between state and business in order to find new approach to labour protection as the most important component of country, region and enterprise economic safety enhancement. The system of professional risks administration on both levels (micro- and macro-) will make carrying out complex analysis of working conditions possible. It will also help to inform about potential risks, to monitor the dynamics of risk indexes as well as to take measures leading to minimizing of prejudice to workers' health.

Keywords: social investment, health protection, safety working conditions, occupational accidents, professional illnesses.

УДК:338.23:332.142

Сотула О.В.

СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті розглянуто сутність, актуальність та передумови використання соціального аудиту який, будучи технологією оцінки соціоекономічних процесів є прикладною частиною соціоекономіки. Обґрунтовано, що соціальний аудит є ефективним інструментом регулювання відносин, які охоплюють різні рівні соціальної сфери, і має на меті не тільки виявлення соціальних ризиків, але і активний вплив на весь комплекс відтворення і розвитку людських ресурсів. Визначено два напрями моделі соціального аудиту: виробничий та суспільний.

Розкрито причини, що обумовлюють необхідність проведення соціального аудиту на регіональному рівні, визначені його види, параметри та перспективні результати.

Зроблено висновок, що активне впровадження регіональною владою соціального аудиту сприятиме підвищенню її авторитету в очах виборців, підтверджуючи, що вона усвідомлює свою відповідальність перед населенням регіону.

Ключові слова: соціоекономіка, соціальний аудит, суспільний напрям соціального аудиту, параметри соціального аудиту, соціальне партнерство.

Постановка проблеми. У сучасних умовах отримання економічної вигоди залежить від мінімізації соціальних ризиків. Соціальний аудит дозволяє домогтися балансу інтересів на основі досягнення соціального консенсусу і реалізувати потенціал реально діючих соціальних сил, ресурсів, інститутів, які можуть стати вирішальним чинником формування інноваційного суспільства.

Соціальний аудит як технологія дозволяє отримувати унікальну інформацію про стан різних соціальних інститутів - від підприємства, організації до суспільства в цілому.

Аналіз останніх публікацій. Серед українських дослідників, які розглядають соціальний аудит через призму проблем соціально відповідального бізнесу, корпоративної соціальної відповідальності та як механізм оптимізації управління розвитком соціальної сфери, можна назвати А. Андрющенка, О. Балакіреву, О. Прогнімака, О. Іщенко, О. Касперовича, Є. Сірого, С. Буко та ін. [1]. Як механізм оцінки соціально-економічної ролі корпоративного сектора економіки, розглядає соціальний аудит М.Б.Чижевська [2].

Об'єктивна потреба в соціальному аудиті спонукала групу вчених Науково-дослідного інституту соціально-трудова відносин розробити проект Концепції формування національної моделі соціального аудиту. У проекті Концепції сказано, що замовниками соціального аудиту можуть бути не тільки власники або керівники підприємства, але й соціальні партнери (роботодавці, профспілки, представники органів влади та неурядових організацій) [3]. Тому існує нагальна потреба в якнайшвидшій методологічній та методичній розробці основ соціального аудиту, зокрема його регіонального напрямку.

Метою даної статті є подальша теоретико-методологічна розробка суспільного напрямку соціального аудиту, зокрема на регіональному рівні.

Викладення основного матеріалу. Найсуттєвішим якісним зрушенням в глобальному економічному мисленні стало усвідомлення того, що вирішальними серед основних факторів виробництва є людські ресурси, а найбільш ефективними - інвестиції в людський капітал.

Цей новий підхід трактується як соціоекономіка. Її найважливішою характеристикою є те, що соціальний фактор стає вирішальною умовою відтворення людських ресурсів. Соціоекономіка прагне оптимізувати співвідношення вигод і витрат на основі порівняння альтернативних способів використання обмежених ресурсів за умови дотримання певних соціальних обмежень. Це дозволяє суб'єктам самих різних рівнів вибирати більш ефективні економічні та соціальні стратегії. Інтегрована соціально-економічна політика саме за допомогою інструменту економічних оцінок здатна поступово повернути всі галузі народного господарства до більш дбайливого ставлення до людини, збереження і розвитку людського потенціалу [4].

Соціоекономіка, вивчаючи зв'язки між економічними та соціальними аспектами відтворення систем різних видів, намагається дати їм економічну оцінку на основі зіставлення різноманітних витрат і результатів з урахуванням певних соціальних обмежень [5]. Вона виходить з того, що різного роду соціальні процеси не тільки впливають на економіку, але й самі залежать від неї. Економіка «постачає» ресурси для функціонування і розвитку соціуму та його членів, включаючи розвиток освіти, охорону здоров'я, права, рівень та якість життя, мобільність та ін. У свою чергу, якість «відтворених» індивідів в подальшому впливає на межі економічного розвитку. Даючи економічну оцінку зв'язкам між економікою і соціумом, рахуючи економічні вигоди та втрати від реалізації соціально-економічних стратегій, соціоекономіка передбачає не роздільне існування економічної та соціальної політик, а їх органічну єдність [5].

Головна трансформація, що відбулася із соціально-економічними відносинами в рамках постіндустріального суспільства, пов'язана з тим, що вони перетворюються в соціоекономічні відносини. Соціоекономічні відносини це конкретна історична форма соціально-економічних відносин, тобто відтворення робочої сили, сукупного робітника на етапі постіндустріального інформаційного суспільства. Ці відносини мають певну структуру, яка дозволяє розглядати людину в єдності її трьох головних функцій: праці або виробника (соціотрудові відносини), споживача (соціоспоживчі відносини), суб'єкта вільного часу (соціодозвільні, соціорозвиваючі відносини у сфері вільного часу). Завдяки цьому можна простежити, як і чим живе сучасна людина - головна рушійна сила розвитку економіки і відповідно запорука успішного розвитку країни [6].

Соціальний аудит, будучи технологією оцінки соціоекономічних процесів є прикладною частиною соціоекономіки. З даної точки зору, соціальний аудит розглядається як ефективний інструмент регулювання відносин, що охоплюють різні рівні соціальної сфери, і мають на меті не тільки виявлення соціальних ризиків, але і активний вплив на весь комплекс відтворення і розвитку людських ресурсів. Суть соціального аудиту полягає в аналізі та діагностиці причин виникнення соціальних проблем, різносторонній оцінці їх значущості, виявленні можливостей вирішення, вироблення рекомендацій щодо профілактики соціальної напруженості, вдосконалення управління соціальними процесами в цілях модернізації соціально-економічного розвитку, підвищенні якості життя населення [7].

Мета аудиту - отримання об'єктивної інформації про характер соціоекономічних відносин у вибраній області досліджень (тобто оцінка здатності організації вирішувати соціальні проблеми, які виникають всередині і за її межами, і управляти тими з них, які безпосередньо впливають на трудову діяльність людини).

Предметом соціального аудиту є достовірна й об'єктивна інформація, що надходить з усіх рівнів обстеження соціоекономічних відносин через аналіз існуючої нормативно-правової документації (закони, укази, угоди, договори, накази, положення, статuti, стандарти, інструкції та інші нормативні акти) та також оцінку інформації, отриманої за допомогою досліджень, опитувань, інтерв'ю, моніторингу статистичних даних і т.д.

Результати соціального аудиту дозволяють намітити і обґрунтувати програму підтримки в нормальному стані системи соціальних відносин. Проведення соціального аудиту дозволяє визначити критерії соціальних ризиків і на основі їх аналізу надати варіанти поліпшення ситуації.

Модель соціального аудиту передбачає два напрями.

1. Виробничий - аудит організації, холдингу, корпорації, галузі.
2. Суспільний - соціальний аудит на муніципальному, регіональному, національному рівні [8].

Якщо за кордоном соціальний аудит переважно проводиться на мікроекономічному рівні – в рамках окремого суб'єкта господарювання, то у нас він повинен носити багаторівневий характер. На регіональному рівні діагностика і оцінка ефективності діяльності органів виконавчої влади дозволять одержати найширшу інформацію щодо соціального клімату на всіх рівнях господарювання і, відповідно, мати можливість більш цілеспрямовано і плідно впливати на всю систему соціоекономічних відносин. Соціальний аудит може стати додатковим інструментом громадянського суспільства у сфері діагностики ефективності діяльності органів виконавчої влади, оскільки саме громадянське суспільство має здійснювати ефективний контроль за її реалізацією. Оскільки існує значна диференціація вітчизняних регіонів за рівнем життя, доходів, заробітної плати, умов праці та аудиторське обстеження дозволить об'єктивно оцінити соціальну ситуацію на територіях. В той же час соціальний аудит дозволить регіону домогтися більшої уваги з боку центральних органів влади до своїх соціальних потреб та просунути у бік ствердження соціальної справедливості. На регіональному рівні значення соціального аудиту обумовлене такими причинами:

по-перше, місцеві адміністрації, як органи місцевого самоврядування, зацікавлені у посиленні внутрішнього контролю за результатами своєї діяльності та підтримці ефективної діяльності своїх структурних підрозділів;

по-друге, місцеві адміністрації відчують необхідність у формі самоконтролю та самоперевірки, відстеженні результатів власної діяльності специфічними корпоративними методами;

по-третє, місцеві адміністрації мають інформувати населення щодо ходу виконання важливих соціальних програм для підтримки діалогу з представницькими органами;

по-четверте, місцеві адміністрації зацікавлені в отриманні даних про результати ефективності соціальних програм від самого населення або від незалежних експертів, які не є співробітниками адміністрацій [3].

Суспільний аудит – це виключно добровільна угода між соціальними партнерами, яка покликана посилити роль інститутів громадянського суспільства у регулюванні соціальних відносин.

На регіональному рівні можуть проводитися різні види аудиту:

- аудит відповідності (оцінює відповідність практичних дій нормам, правилам, планам, розробленим у конкретному регіоні, а також узгодженість регіональних документів із загальнодержавною нормативно-правовою базою);
- аудит ефективності (оцінює відповідність методів управління поставленим цілям та можливість їх удосконалення);
- стратегічний аудит (визначає міру узгодженості впроваджуваної політики із заявленими цілями, глобальною та соціальною стратегіями, а також специфікою регіональних умов та інших зовнішніх факторів).

Принциповою особливістю вітчизняної моделі соціального аудиту є те, що вона розглядається як інструмент системи соціального партнерства. А специфіка соціального партнерства на регіональному рівні полягає у поєднанні та реалізації як нормативно-правового (державного) забезпечення і регулювання соціального партнерства, так і практично діяльнісного його втілення в реальну практику соціально-трудова відносин. Саме на регіональному рівні вирішуються всі питання забезпечення гідного рівня і якості життя населення, в тому числі найманих працівників та їх сімей. Система взаємодії регіональної влади та бізнесу стає найбільш складною, гострою, безкомпромісною, можна сказати силовою, оскільки основним цільовим завданням влади є підвищення якості життя населення, максимальне задоволення соціальних потреб мешканців регіону, а всі фінансові джерела цієї роботи знаходяться в руках бізнесу [9].

В регіонах соціальне партнерство об'єктивно формується і розвивається як у вигляді співпраці представників найманих працівників, роботодавців і держави, так і у вигляді зв'язків між громадськими організаціями, соціальними групами і т. і. Регіональна система соціального партнерства включає в себе найманих працівників та їх об'єднання (профспілки), роботодавців (і їх об'єднання), органи регіональної державної влади, нормативну базу, форми і методи взаємодії всіх елементів системи, такі як відділення національної служби посередництва і примирення; тристоронні угоди між адміністрацією, об'єднаннями профспілок та об'єднаннями роботодавців; колективні договори.

Спільний інтерес всіх учасників соціально-економічної сфери є об'єктивною основою для пошуку та досягнення узгодженості шляхом ведення діалогу соціальних партнерів. Соціальний аудит може і повинен стати інструментом аналізу стану і пошуку шляхів удосконалення регіональної політики, що дозволить здійснювати конструктивний соціальний діалог і досягти необхідного рівня життя населення.

До параметрів соціального аудиту регіонального рівня в першу чергу слід віднести:

- показники соціальної напруженості: заборгованість із виплати заробітної плати та окремих видів соціальної допомоги, заборгованість населення із сплати житлово-комунальних послуг, рівень безробіття, чисельність працівників, які перебували у відпустках з ініціативи адміністрації, кількість страйків та їх наслідки, порушення трудового законодавства, коефіцієнти злочинності, чисельність жебраків, кількість самогубств.

- соціально-економічну захищеність населення: базову захищеність, захищеність доходів та професійних вмінь, безпеку ринку праці та умов праці, гарантії зайнятості та волевиявлення, соціальну справедливість;

- проблему бідності: розшарування населення, вплив стану ринку праці на бідність, рівень та структура споживання бідних, бідність у демографічному вимірі, склад бідних верств населення, регіональну диференціацію рівня бідності;

- соціально-демографічні характеристики домогосподарств: розмір, склад, житлові умови, наявність і використання земельних ділянок, характеристика особистих підсобних господарств, рівень освіти населення, рівень розвитку фізкультури та спорту, доходи та структура витрат, споживання продуктів харчування;

- соціальне партнерство: кількісний склад, функції та завдання соціальних партнерів, укладення колективних договорів і угод регіонального та місцевого рівнів, причини та шляхи вирішення колективних трудових спорів.

До параметрів соціального аудиту слід віднести також демографічну ситуацію, охорону здоров'я та безпеку праці, освіту, зайнятість населення, житлові умови, пенсійне забезпечення, заробітну плату, індекс людського розвитку, а також стан дотримання Кодексу законів про працю України на підприємствах різних форм власності [3].

Для формування національної моделі соціального аудиту, представляється доцільним ухвалити Концепцію формування національної моделі соціального аудиту, ініціювати розробку і прийняття Закону України «Про соціальний аудит в Україні», розробити Положення про проведення соціального аудиту, показники, критерії та стандарти, які використовуються у соціальному аудиті. Крім того, треба підготувати фахівців з проведення соціального аудиту, створити агентства та центри соціального аудиту у всіх регіонах країни.

Проведення соціального аудиту на регіональному рівні дозволить:

- отримувати об'єктивну і адекватну інформацію щодо реалізації соціальної політики в регіоні з метою підвищення якості життя мешканців;
- визначати ступінь соціальної напруженості і своєчасно вживати необхідні заходи для її зниження;
- залучати додаткові інвестиції, підвищити інвестиційну привабливість регіону;
- створити прозору «картину» результатів діяльності місцевої адміністрації, виявити недоліки та помилки у діяльності органів місцевої влади задля підвищення їх авторитету та дієвості регіональних угод;
- більш ефективно регулювати соціоекономічні відносини через механізми соціального партнерства.

Результати соціального аудиту, якщо зробити їх відкритими для громадськості, могли б дати більш правдиву картину стану нинішніх соціальних відносин, ніж це підноситься офіційними органами. Прозорість результатів незалежного аудиторського обстеження може стати важливим інструментом спостереження за реалізацією державних соціальних програм.

Висновки. Таким чином, соціальний аудит може стати інструментом більш ефективного співробітництва регіональної влади з інститутами громадянського суспільства і в першу чергу з об'єднаннями підприємців і профспілками. Він дозволяє всім сторонам домагатися балансу інтересів на основі досягнення соціального консенсусу і реалізувати потенціал реально діючих соціальних сил, ресурсів, інститутів, які можуть стати вирішальним чинником формування інноваційного суспільства.

Активне впровадження регіональною владою соціального аудиту, безумовно, сприятиме підвищенню її авторитету в очах виборців, підтверджуючи, що вона усвідомлює свою відповідальність перед населенням регіону.

Список використаної літератури

1. Мазурик О.В. Соціальний аудит в системі соціального управління / О.В. Мазурик, Т.В. Єрескова // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. – С. 230–233.

2. Чижевська М.Б. Соціальний аудит як механізм оцінки соціально-економічної ролі кооперативного сектора економіки [Електронний ресурс] / М.Б. Чижевська // Українська кооперація. – 2010. - №3. - Режим доступу: <http://ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/chizhevaska.htm>

3. Концепція формування національної моделі соціального аудиту. Проект / Розробники: С.В. Мельник, В.Д. Матросов, М.К. Гаврицька – Луганськ, 2008 Розроблено в ДУ НДІ СТВ. Виконавці: Мельник С.В., к.е.н., Тресвятська Т.А., Будьонна Л.В. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lir.cci.lg.ua>

4. Шабанова М.А. Соціоэкономика и экономическая социология: точки размежевания и интеграции [Електронний ресурс] / М.А. Шабанова // Экономическая социология – 2005. - Т. 6. № 5 - С. 12–27 – Режим доступу: <http://ecsoc.msses.ru>

5. Ложко В.В. Переход к инновационной парадигме социально-экономического развития [Електронний ресурс] / В.В. Ложко // Проблемы современной экономики. – N 3(27) – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=24214>

6. Шулуc А.А. Соціоэкономика как межотраслевая наука: предмет, методы, формы институционализации [Електронний ресурс] / А.А. Шулуc // Труд и социальные отношения. – 2008. - №1. - Режим доступу: http://id.atiso.ru/files/1_08.pdf

7. Социальный аудит: проблема развития / [Сборник] – 2008. – М.: Издательский дом «АТИСО» – 91с.

8. Мешков В.Р. Роль и место социального аудита в общественноэкономической жизни Российской Федерации [Електронний ресурс] / В.Р. Мешков // Труд и социальные отношения. – 2008. - №1. - Режим доступу: [http://id.atiso.ru/files/journal_7_09\[1\].pdf](http://id.atiso.ru/files/journal_7_09[1].pdf)

9. Волкова Л.П. Становление социального партнерства в регионе (на примере Воронежской области) /Л.П. Волкова // Вестник ВГУ. Серия: Экономика и управление. – 2008. – № 1. – С. 47-53.

Одержано редакцією: 23.02.2013р.

Прийнято до публікації: 09.03.2013р.

Аннотация. Сотула О.В. Социальный аудит: возможности и перспективы применения на региональном уровне. В статье рассмотрены сущность, актуальность и предпосылки использования социального аудита который, будучи технологией оценки социоэкономических процессов является прикладной частью социоэкономики. Обосновано, что социальный аудит является эффективным инструментом регулирования отношений, которые охватывают различные уровни социальной сферы, и имеет целью не только выявление социальных рисков, но и активное влияние на весь комплекс воспроизводства и развития человеческих ресурсов. Определены два направления модели социального аудита: производственный и общественный.

Раскрыты причины, обуславливающие необходимость проведения социального аудита на региональном уровне, определены его виды, параметры и перспективные результаты.

Сделан вывод, что активное внедрение региональной властью социального аудита будет способствовать повышению ее авторитета в глазах избирателей, подтверждая, что она осознает свою ответственность перед населением региона.

Ключевые слова: Ключевые слова: социоэкономика, социальный аудит, общественный направление социального аудита, параметры социального аудита, социальное партнерство.

Summary. Sotula O.V. The social audit: opportunities and prospects of application. The article considers the essence, the relevance of and preconditions of social audit which, being of technology assessment of socio-economic processes is applied part of the socioeconomic. It is proved that the social audit is an effective tool for regulation of relations, which cover the different levels of the social sphere, and is designed not only to identify social risks, but also an active influence on the entire complex of play and development of human resources. There are two directions of the model of social audit: the manufacturing and the public.

Revealed the reasons underlying the need to conduct a social audit at the regional level, are defined types, options and long-term results.

It was concluded that the active implementation of the regional government social audit will help increase its credibility in the eyes of voters, confirming that it is aware of its responsibility before the population of the region.

Key words: socio-Economics; social audit, the social direction of the social audit, the parameters of social audit, social partnership.